

JANE CAMPION: A KUTYA KARMAI KÖZT

A fobia mögötti vágy

ROBOZ GÁBOR

A ZONGORALECKE RENDEZŐJE EGY MÉLTATLANUL ELSIKKADT REGÉNY HŰ ADAPTÁCIÓJÁVAL KEZDI KI A WESTERN MŰFAJI ALAPJÁT.

Elő ránézésre minimum meglepő, hogy miután több mint három évtizeden át főhősszerepbe emelt nők vágyairól és küzdelmeiről mesélt, az egyik legjelentősebb feminista rendezőként ismert Jane Campion idén a létező legférfinasabb műfajba tartozó produkcióval jelentkezik. Az új-zélandi születésű alkotó vadnyugati mozija, amellyel tizenkét éves szünet után tér vissza a nagyjátékfilmhez, ráadásul nem a 2010-es években aránylag elszaporodó női westernek hullámához csatlakozik némi fáziskéséssel: a férfi főszereplőkre épülő *A kutya karmai közt* (*The Power of the Dog*) sajátos témaválasztásával egyelőre inkább zárványnak minősül a műfajban.

A netflixes film cselekménye ugyanakkor nem Campion fejből pattant ki, neki csak megakadt rajta a szeme, a produkció alapjával ugyanis a 2003-ban elhunyt Thomas Savage azonos című regénye szolgál. A szerző azon, korukat megelőző alkotók csoportját gyarapítja, akiknek renoméján már csak egy sztárokkal forgatott egészestés segíthet: az írói karrierje előtt kárbecslőként és farmmunkásként, kikötőben és kórházban is dolgozó Savage élete során csak kritikai elismerésnek örvendett, a szélesebb közönség alig-alig vette észre. A helyzeten pedig 2001-ben kezdődő újrafelfedezése sem sokat javított: egységes életműkiadást azóta sem kapott, regényei nagy része a mai napig drágán beszerezhető, és a róla írt tavalyi monográfia (*Savage West*) is visszhangtalan maradt.

A többnyire családtörténeteket mesélő Savage jellegzetes karaktertípusaival (mint a fiatal, alkoholista

lő fiú vagy férfi), mindent tudó elbeszélővel és szépirodalmi nyelvezetű szövegeivel következetes életművet épített fel, amely leginkább sokféle személyes feszültségéből táplálkozik. Savage tehetős családból származott, de már fiatal korában kétkezi munkát végzett; nyugati otthonából, a hegyekkel szabdalt, barátságtalan montanai vidékről keleti parti nagyvárosokba költözött, ahonnan visszanezve elítélően írt egykori közegéről; gyerekkori alapélménye, hogy kívülállóként figyelte meg saját családját; felnőtt korában pedig több gyerekes családapaként titokban a férfiakat szerette. Mai fejjel könnyű belátni, annak idején miért nem alakult ki nagy olvasóközönsége: bár regényei többségét westernként könyvelték el, ezek általában nem a műfajtól elvárt kalandnarratívát kínálják, és több szempontból is éppen mélyen gyökerező világképét bírálják felül. Savage szövegei ugyanis nemcsak saját, gyerekkori családi életének, hanem tágabb közössége fojtogató, bigott társadalmi berendezkedésének (mindenekelőtt a nemi szerepek rémuralmának) is éles kritikáját nyújtják.

Az életmű csúcsteljesítményének tartott, már magyarul is olvasható *The Power of the Dog* 1967-ben jelent meg – vagyis abban az évtizedben, amikor több szépíró is kísérletezik a western zsánerével (Berger: *Kis nagy ember*, Doctorow: *Welcome to Hard Times*), amely a közelmúltbeli tévés és képregényes túlkínálat miatt eddigre igen csak kifáradt –, és a könyv legmélyén rejlő konfliktust látva világos, hogy Savage pont oda ütött, ahol a konzervatív westernrajongóknak legjobban fáj. Az 1920-as években játszódó regény

főhőse egy farmtulajdonos testvérpár, Phil és George Burbank, akik egy dús-gazdag család sarjaiként a negyedik iksz környékén is különös szimbiózisban léteznek: az egymástól homlok-egyenest különböző természetű fivérek gyerekkoruk óta ugyanabban a házban élnek, alig töltenek időt egymástól távol, szeretet mégsem érződik a kapcsolatukon, legfeljebb szükséglet. Amikor azonban a pohos, dögunalmas George beleszeret egy özvegyasszonyba, és hamarosan feleségül veszi, a nő beköltözik a testvérek otthonába, mire Phil számára felborul az egyensúly – különösen, miután megérkezik a nő feminin és gyanúsán intelligens fia is.

A szerző ebben a regényében is érzékeny megfigyelésekkel teli családrajzot nyújt (lásd például a jelenetet, amelyben a hűskínálás a vacsoraasztalnál a hatalmi dinamika terepeként szolgál), ahol lényegében mindenki szemszögébe behelyezkedik rövidebb-hosszabb időre (még a kevésbé fontos mellékszereplőknek is külön figyelmet szentel), és már az időnként nehézkessé váló nyelvezet és a csak lélektani izgalmakat kínáló cselekmény is jelzi, hogy nem a zsáner megszokott elbeszélésmódjával és kalandcentrikusságával van dolgunk. Leginkább ugyanakkor a főhőst jelentő Phil személyisége árulkodik: a karakter egyfelől kivételesen éleseszű és ügyeskezdű, művelt és félve tisztelt, másfelől a körülötte lévőket előszeretettel pocskondiázó tahó, aki férfinak imázsának erősítése címén semmilyen kemény munkához nem hord kesztyűt, direkt ritkán mosdik, és időnként még szándékosan helytelenül is beszél. Látványosan ellentmondásosságának valódi okára fokozatosan derül fény: Phil a férfiakhoz vonzódik (ezért is zavarja annyira a fiú jelenléte, aki szintén felébreszti benne a vágyat), és mivel ez saját és társadalma szemében is elfogadhatatlan, homofób sértegetés mögé bújjik. Savage a klasszikus férfikép problematizálásával – bármilyen finoman is kezeli a könyvben ezt a szálát – olyannyira a műfaj világképébe rondít bele, hogy regénye sok más erénye ellenére a mai napig erről ismert leginkább.

Egy ilyen könnyen összefoglalható cselekményű, de sok nüansszal dolgozó forrásmű filmre adaptálásánál elkerülhetetlenül meg kell válni sok ki-

sebb-nagyobb részlettől, és a forgatókönyvet is jegyző Campion pontosan így tesz. Míg Savage a szereplők jellemének és interakcióik árnyalásához számos nézőpontot felvesz, és viszonylag sűrűn szúr be múltbeli jeleneteket, a rendező a mellékszereplőkkel egyáltalán nem törődik, ragaszkodik a lineáris elbeszéléshez, és úgy húzza feszesebbre a könyv cselekményét, hogy fenntarthassa a kortárs midcult zsánerfilmek közönségének figyelmét. A legtöbb jelenetet az alaplumból veszi át (akár úgy, hogy módosít azok dramaturgiai pozícióján és így hangsúlyán is, mint például a regényt nyitó kasztrálás esetében, vagy felfokozza őket, mint a szülőkkel közös vacsorajelenetet), gyakran szó szerint hasznosít újra párbeszédet, a cím különböző jelentéseit is sikerrel emeli be a filmbe, és leleményes húzással még a regény fináléját megtartja, pedig kénytelen kicsit módosítani a fiú motivációján. Egyetlen igazán feltűnő változtatása éppen az, hogy jóval dirrektebbé teszi a részt, amelyben fény

„A bigott társadalmi berendezkedés éles kritikája”

(Benedict Cumberbatch és Jesse Plemons)

derül Phil titkára, sőt a fiú és a férfi ezt követő közös jeleneteinél sem hagy teret a félreértésnek. Mindezzel együtt Campion a tőle elvárható módon érzéki képekkel dolgozó adaptációja – amely főhősválasztásával és témájával jócskán elüt eddigi életművétől – ugyanúgy ördögi pszichodráma csattanós befejezéssel, mint Savage műve, és mivel tiszteletben tartja a regény szellemiségét, szinte társtalan is. Egyedüli rokonfilmjét a *Túl a barátságon* jelenti, amellyel földrajzi és műfaji értelemben is összeköthető: míg Ang Lee filmje Wyomingban játszódó szerelmi melodráma western külsőségekkel, Campioné a szomszédos Montanában bonyolódó lélektani dráma ugyancsak a zsáner főbb védjegyeinek álcája alatt (nem véletlen, hogy az előbbi film alapjául szolgáló novellát jegyző Annie Proulx írt utószót a Savage-regény újrakiadásához). Ahogy a női karakterek főszerepbe emelése a western esetében szükségképpen ideológiakritikát jelent, úgy a zsánerben burkoltan rége óta jelenlévő homoerotika explicitté

tétele ugyanezzel jár, és ebből a szempontból izgalmas egybeesés, hogy *A kutya karmai köztet* ugyanabban az évben mutatják be, amikor a legújabb Eastwood-westernben (*Cry Macho*) a tömegfilmes maszkulinitás egyik legnagyobb hatású ikonja kijelenti, hogy „Ez a macsódolog túlértékelt”. Persze bármennyire is erős gesztus a főhős figuráján és alapkonfliktusán keresztül felforgatni a műfaj alapját, ez az előző évtized női westernjei után már nem érződik annyira szubverzív fogásnak, Campion filmjének legfőbb erénye inkább kultúrmissziós természetű: képes nézők tömegeihez eljuttatni a regényt, amellyel Savage bő ötven évvel ezelőtt még mintha a falnak beszélt volna.

A KUTYA KARMAI KÖZÖTT (The Power of the Dog) – amerikai, 2021. Rendezte: **Jane Campion**.

Írta: **Thomas Savage** regényéből **Jane Campion**. Kép: **Ari Wegner**. Zene: **Jonny Greenwood**. Szereplők: **Benedict Cumberbatch** (Burbank), **Kirsten Dunst** (Rose), **Jesse Plemons** (George), **Kodi Smit-McPhee** (Peter), **Keith Carradine** (Edward). Gyártó: **See-Saw Films / Cross City Films**. Forgalmazó: **Netflix**. *Feliratos*. 126 perc.